

Мурзаев М.С.

**СОЦИАЛДАШУУ МАСЕЛЕЛЕРИНИН КЫРГЫЗ ПЕДАГОГИКАСЫНДА
ИЗИЛДЕНИШИ**

Мурзаев М.С.

ИЗУЧЕНИЕ ВОПРОСОВ СПЕЦИАЛИЗАЦИИ В КЫРГЫЗСКОЙ ПЕДАГОГИКЕ

M.S. Murzaev

THE STUDY OF SPECIALISATION ISSUES IN KYRGYZ PEDAGOGIC

УДК: 371:37.01(575.2)(04)

Макалa социалдашуу маселелеринин кыргыз педагогикасында изилдөөнүсү жана перспективалары жөнүндө.

Негизги сөздөр: өнүгүү, инсандын өнүгүүсү, инсандын калыптануусу, тарбия, социалдашуу, элдик педагогика, тарбия салты.

This article is about the study and perspectives of specialization issues in Kyrgyz pedagogic.

Key words: development, development of personality, formation of personality, upbringing, socialization, folk pedagogic, tradition of upbringing.

Байыртан бери коом менен инсандын карым-катышы, байланыштары такай түрдө илимий изилдөөгө алынып келүүдө. Азыркы учурда бүт коомдук илимдер сыяктуу эле психология, педагогика илимдеринде да эң орчундуу маселе болуп инсан, инсанды калыптандыруу маселелери саналат. Баланын инсан катары өсүп-өнүгүшүн, жетилүүсүн түшүндүрүүдө орус педагогикасындагы “воспитание” (тарбия), “развитие” (өнүгүү), “формирование” (калыптандыруу), “социализация” терминдеринин эквиваленттери кыргыз педагогикасында колдонулат. Алгач биз ушул аталган терминдердин бири-биринен болгон окшоштуктарын жана айырмачылыктарын чечмелеп алышыбыз зарыл.

Тарбия берүү инсанды өнүктүрүүгө багытталгандыктан алгач “өнүгүү”, “инсандын өнүгүүсү” деген түшүнүктөрдү чечмелеп алабы.

Өнүгүү (развитие) - ар кандай таасирлердин натыйжасында адамдын денесинде жана психикасында (аң сезиминдеги, инсандык сапаттарындагы ж.б.) сандык жана сапаттык өзгөрүүлөрдүн жүрүү процесси (1.71). Адам өнүгүүнүн натыйжасында инсан болуп калыптанат. Өнүгүүнүн кыймылдаткыч күчү - карама-каршылыктардын күрөшү. Өнүгүү курактык жана жекече өзгөчөлүктөргө ээ болуп өз мыйзамченемдүүлүктөрүнө ээ.

Өнүгүүнүн табиятын түшүндүрүүгө көптөгөн окумуштуулар өз изилдөөлөрүн арнап келет. Алсак, көрүнүктүү швейцариялык психолог Ж.Пиже баланын Интеллектуалдык өнүгүү теориясын жаратса, Л.Кольберг өнүгүүнүн моралдык теориясын түзгөн, ал эми Э.Эриксон адамды өмүр жолунун эпигенетикалык концепциясын жараткан.

Инсандын өнүгүүсү (развитие личности) - адам баласын тарбиялап, коомдо жашоого үйрөтүүнүн натыйжасында Адамда социалдык сапаттарды калыптандыруу жараяны (2. 26 б.). Инсандын өнүгүүсү татаал, узакка созулуучу, карама-каршылыктуу процесс. Адамдын инсан катары өнүгүүсүнө тукум куучулук, чөйрө, окутуу-тарбиялоо жана өзүн-өзү тарбиялоо өтө күчтүү таасир этүүчү факторлор болуп саналат.

Азыркы кездеги өнүгүүнүн психологиясын арналган изилдөөлөрдө “өнүгүү бирдей деңгээлде биологиялык өсүү (жетилүү) процесси жана баланын маданияттагы дөөлөттөрдү өздөштүрүү процесси” катары эсептелинет (3. 21-б. Беттерворт, Харрис 2000.)

Инсандын өнүгүшүнүн жүрүшү дени сак төрөлгөн баланын такай түрдө чоң кишилер менен баарлашып, биргелешкен ишмердүүлүктөрдү аткарып, коомдо адамдардын жашоо эрежелерин үйрөнүп, өзүнүн жашоодогу багыттарын аныктап, көз караштарынын калыптанышына жана өзүн башкара билүүгө жетишүүсү аркылуу ишке ашат.

Адамдын кандай инсан болуп өнүгүшүнүн мазмунуна, мүнөзүнө бала мүчө болгон тайпалардын жана референттик тайпанын таасири чоң болот (4).

Инсандын өнүгүшү адамдын аң сезиминин, адептик, эмоционалдык жана эрктик сапаттарынын, жүрүм-турумунун жана өзүн-өзү башкара билүүсүнүн өзгөрүшүнөн көрүнөт.

Баланын өсүп өнүгүү процессин терең билүү үчүн, анын инсан катары өнүгүү процессине таасир эте алуу жана башкара алуу үчүн инсанды өнүгүүгө алып келүүчү “тарбия”, “калыптандыруу”, “социализация” терминдеринин маани-мазмунун карым-катышын тактап, айырмалап алуубуз зарыл.

“Өнүгүү”, “инсандын өнүгүүсү” терминдеринин мааниси “калыптандыруу” жана “инсанды калыптандыруу” терминине салыштырганда бир кыйла кеңири түшүнүк.

Калыптандыруу (формирование) термини кантип жана кандай факторлордун таасиринде адам инсандык сапаттарга ээ болушун түшүндүрөт. (5.21) Т.а., инсандык сапат, касиет өнүгүү процессинде болот, ал эми акыр аягына чейин сапат өнүксө анда ал сапатка, касиетке инсан ээ

болсо, анда ал сапат, касиет инсанда калыптанган болуп эсептелинет.

Инсан адамдар чөйрөсүндө, башка адамдар менен болгон карым-катнаштарда, ишмердүүлүктөрдө калыптанат.

Инсан айланасындагы адамдар менен ар кандай карым-катышта болот. Ар бир адамдын айланасындагы адамдар менен болгон мамилеси өзүнчө тутумду түзөт. Мына ошол тутумдун мазмуну, мүнөзү, өзгөчөлүгү адамдын кандай тарбиялык таасирлерге туш болушуна, анын инсан катары калыптанышына өз таасирин тийгизет.

Инсандын өнүгүүсүндө, калыптануусунда тарбиянын ролу чоң.

И.З.Гликман **“воспитание”** (“тарбия”) термини орус педагогикасында төмөндөгүдөй мазмунда чечмелене тургандыгын белгилеген:

1.Тарбия - адамдын (баланын) өзүнө чейинки топтолгон маданиятты, чоң муундун тажрыйбаларын үйрөнүүсү (бул терминдин мазмунун кең мааниде түшүнүү - инсанды өнүктүрүүгө, тарбияга мектеп, чөйрө гана эмес, башка таасирлер да таасир этерин туюнтат).

2.Тарбия – жаш муундарга максаттуу түрдө адамзаттын маданий тажрыйбасын берүү жана максаттуу түрдө инсанды калыптандыруу (мында терминдин мазмуну тар мааниде түшүнүлүп, педагогикалык ишмердүүлүк жөнүндө гана сөз жүрөт). Бул аныктамада тарбия жана инсанды калыптандыруу жөнүндө сөз жүрөт.

3.Тарбия - максаттуу жана ыраттуу түрдө инсандын сапаттарын калыптандыруу. (Бул терминдин өтө тар мааниси - мында тарбия, тарбиялык иштер жөнүндө гана сөз жүрөт.)(5.20-б.). Ал эми Краевский В.В ж.б. тарбия термини төрт мааниде колдонула тургандыгын белгилейт (6).

“Тарбия-тарбиячы менен тарбиялануучунун жана тарбиялануучулардын бири-бирине өз ара таасир этүү процесси” (А.В.Петровский) деген аныктама психология, педагогика боюнча жазылган окуу китептеринин биринен экинчисине көчүрүлүп келе жаткан, мугалимдер арасында кеңири таралган тарбияга берилген аныктама болуп саналат.

Азыркы күндөгү педагогикалык билимдердин өнүгүү деңгээлинен туруп И.З.Гликман тарбияга төмөнкүдөй аныктама берген: “Тарбия (воспитание) – адамдын мүнөзүн, эрктик сапаттарын, инсандын багыт алуусун жана инсандын сапаттарын калыптандыруу үчүн максаттуу түрдө атайын шарттардын түзүлүшү жана коррективдик иштеринин жүргүзүлүшү” (5.22-б.).

Акыркы жылдардагы педагогикалык изилдөөлөрдө, окуу китептерде, илимий макалаларда “тарбия” термини менен жанаша эле (кээде “тарбия” терминине синоним катары) колдонууда жүргөн орусча “социализация” термини кыргыз педагогдорунун, психологдорунун, социолог-

дорунун ж.б. арасында бирдей мааниде түшүнүлбөй, кыргыз тилинде “социалдаштыруу”, “социалдашуу” катары колдонулуп, кээде “социализация” боюнча колдонулуп жүргөндүгү белгилүү. Ушул жогоруда аталган терминдердин ортосундагы жалпылыктарды жана айырмачылыктарды ачып көрсөтүү терминди колдонуудагы зарылдык болуп саналат. Социалдашуу көптөгөн илимдердин изилдөө предмети болуп эсептелингендиктен, социалдашууну ар бир илим өзүнүн изилдөө предметине ылайык ар түрдүүчө чечмелеп (трактовокалап) түшүндүрүп келүүдө (7.20 б.).

Орус педагогдору, социологдору жана социалдык психологдору “социализация” термининин маани-мазмунун чечмелеп түшүндүрүүдө **“тарбия”** термини менен **“социализация”** - социалдашуу термининин өз ара байланыштарын, карым-катышын жана айырмачылыктарын төмөнкүдөй чечмелеп түшүндүрүшөт.

Социализация (лат. Socialis – общественный-коомдук), адамдын өмүр бою коомдун маданиятын өздөштүрүү жана аны өз турмушунда колдонуу процесси аркылуу анын өнүгүүсү. XIX кылымда америкалык социолог Ф.Г.Гиддингс “Теория социализации” (1887) деген китебинде алгачкы жолу “социализация” (“социалдашуу”) терминин азыркы маанисинде колдонгон.

“Социализация” (“социалдашуу”) деген эмне? деген суроого жооп берүүдө орустун көрүнүктүү окумуштуусу, СССРде социалдык психология илимин негиздегендердин бири Г.М.Андрееванын төмөнкүдөй аныктамасына таянабыз: “Социалдашуу-эки жактуу процесс болуп, бир жагынан адамдын социалдык чөйрөгө, социалдык байланыштардын тутумуна аралашуу аркылуу социалдык тажрыйбаларды өздөштүрүүсү болсо, экинчи жагынан, (изилдөөлөрдө көбүнчө баса белгиленбей жүргөн) адамдын социалдык чөйрөгө активдүү аралашуу аркылуу өз ишмердүүлүгү менен социалдык байланыштардын тутумун активдүү түрдө өз жүрүм-турумунда колдонушу болуп саналат” (3.281). Ушул аныктамадан “социализация” – «социалдашуу» термини “тарбия” термининен айырмалана тургандыгын, аларды синоним катары колдонуу (“тарбия” терминин ордуна эле “социализация”, «социалдашуу», «социалдаштыруу» терминдерин колдонуу) туура эмес экендиги көрүнөт. Жогорудагы аныктаманын биринчи бөлүгүнөн социализация “тарбия” терминине жакын болуп турат, бирок “социализация” термини инсан менен чөйрөнүн (экөөсү тең активдүү субъекттер катары) өз ара аракеттенүүсүнүн натыйжасында пайда болгон өзгөрүлмөлүүлүктөрдү туюнтат(3). Ошондой эле жогоруда Г.М.Андрееванын социалдашуу процессинин эки жагын чечмелеп түшүндүрүүсүнөн социалдашуунун мазмуну терең ачып көрсөтүлүп ар бир адам социал-

дашуунун объектиси гана болбостон, ал процесстин активдүү субъектиси да болорун даана көрсөтүп турат.

Г.М.Андрееванын аныктамасы кыргыз тилинде колдонулган “социалдашуу” жана «социалдаштыруу» терминдеринин айырмачылыктарын да чечмелөөгө мүмкүндүк берет. “Социалдаштыруу” термини баланын инсан катары өнүгүшүнө социалдык чөйрөнүн таасир этүүсүнө басым жасалган учурду түшүндүрсө, ал эми бала активдүү түрдө өзү социалдык чөйрөдөгү тажрыйбаларды өздөштүрүп, аны өз жүрүм-турумунда көрсөтүшүн “социалдашуу” термини менен колдонуу туура болот. Ошондуктан биз “социализация” терминин кыргызча “социалдаштыруу”, жана “социалдашуу” деп которуу туура болот деп эсептейбиз. Ушул жерде Н.К.Түнгатарова өзүнүн бала бакчанын 6-7 жаштагы балдарын кыргыздын улуттук каада-салттары аркылуу социалдаштырууга арналган диссертациялык изилдөөсүндө *социалдаштыруу* терминин туура колдонгондугун белгилей кетүүбүз туура болот. Анткени 6-7 жаштагы балдарды тарбиялоодо сырткы таасирлердин, чоң кишилердин жетекчилиги, орду өзгөчө (8).

Жалпысынан орусча “социализация”, кыргызча “социалдашуу”, “социалдаштыруу” терминдери - баланы коомдун толук укуктуу мүчөсү деңгээлине жеткирүү процессин туюнткан түшүнүктөр. Ушул орусча “социализация” термини туюнткан түшүнүктөр-сөздөр кыргыз тилинде мурда болгонбу? деген суроого жооп издеп көрөлү. Орусча “социализация” түшүнүгү кыргыз тилинде “киши болуу”, “адам болуу”, “баралына жетүү” түшүнүктөрү менен берилет. “**Социалдаштыруу**” термини - кыргыз элинин тарбия салтындагы “торолтуу”, “өстүрүү”, “эрезеге жеткирүү”, “баралына жеткирүү”, “адам кылуу”, “адам катарына кошуу” түшүнүктөрүнө дал келсе, ал эми “**социалдашуу**” термини – “адам болуу”, “адам катарына кошулуу”, “киши болуу”, “баралына жетүү” түшүнүктөрүнүн маанисине дал келет.

Социалдашуу терминин социологияга жана социалдык психологияга америкалык окумуштуулар XX кылымдын 40-50 жылдарында киргизсе да, XX кылымдын 60-70-жылдарында орус илиминде Б.Д.Парыгин алгачкы болуп социалдашуу түшүнүгүн теориялык аспектиде талдоого алса да, советтик орус жана кыргыз педагогикасында социалдашуунун айрым аспектилери тарбия, өнүгүү, билим берүү, калыптандыруу (терминдери негизги түшүнүк катары коңуланган) маселелери педагогикалык изилдөөнүн предметин түзүп, окутуу жана тарбия (аспектисин) маселелерин гана изилдөөгө басым жасалып келинген.

Кыргыз элинин социалдашуу салтынын кээ бир аспектилери кыргыз педагогдору тарабынан изилденип келүүдө. Алсак, мектепке чейинки

курактагы балдардын инсан катары калыптанышы (М.Р.Рахимова, Т.А.Орусбаева, Г.Сейдекулова); окуучулардын улут аралык баарлашуу маданиятын калыптандыруу (Н.А.Асипова, Г.Т.Карабалаева, Г.Адылбек кызы), ошондой эле элдик педагогикадагы тарбия маселелерин изилдеген педагогдордун изилдөөлөрүндө жана адабият таануу, адабиятты окутуу методикасына байланыштуу изилдөөлөрдө да кыргыздардын социалдашуу салттарынын маселелери козголгон. Алсак, А.Калдыбаева, Р.И.Курманходжаева, Б.Исаков, С.Байгазиев, Н.Ишакеев, С.Рысбаев ж.б. изилдөөлөрү бул айтылгандарга күбө.

А. Калдыбаева элдик акындардын, анын ичинде Жеңижоктун, Барпынын, Токтогулдун чыгармаларындагы этнопедагогикалык идеяларды талдоого алган. Кыргыз балдар фольклорунун педагогикасы жана анын салттарын бүгүнкү окуу-тарбия процессинде пайдалануу маселелерин С. Рысбаев изилдесе, Р. Курманнкожоева Ч.Т.Айтматовдун чыгармаларындагы педагогикалык көз караштарды талдоого алып, жазуучунун чыгармаларындагы, сүйлөгөн сөздөрүндөгү, маектериндеги педагогикалык идеялар жана мектеп темасынын, мугалимдердин образдарынын ачылышын педагогикалык өнүгтөн изилдеген.

Адабиятчы А.Муратов Ч.Айтматовдун чыгармаларында этнопедагогикалык идеялардын чагылышын талдоого алууда “Жазуучунун чыгармачылык ийгилигинин бир сыры- бала кезинде элдик салттар күчтүү сакталган чөйрөгө аралашкандыгы, б.а., тунук башаттан таалим алгандыгы”-деп эсептейт [9.21].

Кыргыз элдик педагогикасынын изилденишинде жана кыргыз этнопедагогика илиминин түптөлүшүндө академик Г.Н.Волковдун салымы зор. Анын жетекчилиги астында көптөгөн кыргыздын жаш окумуштуулары аспирантурада окушуп, кыргыз элдик педагогикасын изилдөөгө алган илимий иштери боюнча кандидаттык жана докторлук диссертацияларын коргошкон. Анын жетекчилиги астында кыргыз элдик педагогикасын алгачкы жолу системалуу түрдө изилдеген окумуштуу Т.Ормонов болуп, ал “Манас” эпосундагы педагогикалык идеяларды изилдөөгө алып, “Байыркы кыргыздардын педагогикалык көз караштары” деген темада кандидаттык диссертациясын коргогон. Ага удаалаш эле адептик тарбия боюнча Ж.Бешимов “Жогорку класстын окуучуларын элдик каада салттардын негизинде адептүүлүккө тарбиялоо”, эмгекке тарбиялоо салты боюнча Б.Апышов “Элдик каада-салттарга таянып окуучуларды эмгекке тарбиялоо” деген темаларда кандидаттык диссертацияларын коргошкон. Өзгөчө Т. Ормоновдун эмгегин белгилөө керек, анын “Кыргыз элинин педагогикалык пансофиясы”, – деген аталыштагы илимий макаласы союздагы эң

чоң педагогикалык журналга (1978-жылы “Советская педагогика” журналынын №1 санында жарык көргөн), “/й-бүлөнүн даанышман осуяттары” аттуу илимий макаласы “/й бүлө жана мектеп” (1978, №11) журналына басылып, аларда элдин педагогикалык бай тажрыйбаларын мугалимдердин иш-аракетинде колдонуу маселелери көтөрүлгөн.

Ал эми А.Алимбековдун диссертациялык изилдөөсү кыргыз элдик педагогикасынын принциптеринин жана каражаттарынын негизинде болочок мугалимдерди тарбиялык иштерди жүргүзүүгө даярдоонун педагогикалык шарттарын аныктоого арналса, докторлук илимий даража алуу үчүн аткарылган диссертациялык изилдөөсү ЖОЖдо болочок мугалимдерге кесиптик билим берүүдө студенттерге этнопедагогикалык билимдерди үйрөтүүнүн теориялык жана практикалык маселелерине арналган.

А.Т.Аттокуров элдик педагогикадагы балдар оюндарын жана аны жаш муундарды тарбиялоодо пайдаланууну педагогикалык жогорку окуу жайларынын студенттерине - болочок мугалимдерге үйрөтүү боюнча жазган диссертациялык изилдөөсүндө кенже класс окуучуларына тарбия берүүдө элдик оюндарды колдонууга болочок мугалимдерди даярдоонун мазмунун жана түзүмүн ачып көрсөткөн. Изилдөөдө элдик оюндар балдарга социалдык тарбия берүүнүн каражаты катары каралып, педагогикалык процессте элдик оюндардын социалдык-экономикалык кырдаал менен шарттарын ачып көрсөтүп, элдик оюндардын өзгөчөлүгүнүн беш белгисин, элдик оюндарды тарбия процессинде колдонууну кеңейтүү жана тереңдетүү маселелерин аныктаган.

Ж.Орозбаев “Кыргыз элдик салттарынын негизинде башталгыч класс окуучуларына эстетикалык тарбия берүү” аттуу диссертациялык изилдөөсүндө элибиздин эстетикалык тарбия берүү салтын талдоого алып, аны колдонуу багытында баалуу айткан пикир-сунуштары азыркы учурда жаш муундарга эстетикалык тарбия берүүдө ийгиликтүү колдонулуп келүүдө.

Жогоруда саналып өткөн эмгектерде кыргыздардын элдик тарбия салтынын негизинде жаш муундарды тарбиялоо, инсан катары калыптандыруу ж.б. маселелери изилденгени менен, комплекстүү түрдө кыргыз элинин социалдашуу процессинин улуттук өзгөчөлүктөрү (социалдашуу институттары, социалдашуу агенттери, социалдашуу факторлору, каражаттары, усулдары жана ыкмалары ж.б.) жана социалдашуу салты изилдөөгө алынган эмес. Кийинки жылдарда гана кыргыз педагогикасында социалдашуу процесси атайын изилдөөнүн предмети катары бир нече диссертациялык изилдөөлөр аткарылган.

Кыргыз педагогикасында алгачкы жолу социалдашуу термини-түшүнүгү төмөнкү диссертациялык изилдөөлөрдө Р.Н.Токсонаев

“Воздействие школы и семьи в формировании социальной активности младших школьников” (1991), Шакирова С.А. “Формирование социально активной личности младшего школьника” (1994) колдонулган.

Ал эми социалдашуу маселесине тиешелүү алгачкы диссертациялык иш кыргыз педагогикасында Н.К.Түнгатарова тарабынан аткарылган. Кийинчерек Кыргызстанда чет өлкөлүктөр ачкан жетим балдар үйлөрүндө социалдаштыруу процессинин ишке ашышын Мухаммед Шафик Абдель Тавваб Кыргызстандагы Кувейт балдар үйүндө социалдашууну жүргүзүүнүн тажрыйбасында түшүндүргөн.

Социалдашуу маселелерин педагогикалык көз караштан терең чечмелөө иши Н.А.Асипованын “Социалдык тарбия” аттуу окуу китебинде жүргүзүлүп, анда *социалдык тарбия* жана *социалдашуу* процессинин мазмуну, өзгөчөлүктөрү, социалдашуунун институттары, социалдашуу агенттери, социалдашуунун каражаттары жана социалдашуунун агенттери ж.б. кеңири талдоого алынган. Н.А.Асипованын “Социалдык тарбия” аттуу окуу китеби социалдык тарбияга жана социалдашууга арналган кыргыз тилинде жазылган алгачкы баалуу эмгек катары эсептелинет. Аталган окуу китеби кыргыз элинин социалдашуу салтына тиешелүү айрым маселелерди алгачкы жолу талдоого алгандыгы менен да баалуу болуп саналат.

Ошондой эле аталган окуу китепте социалдашуу процессинин мазмуну жана анын тарбия процессинен болгон айырмачылыктары кеңири түрдө ачып берилген. Автор «тарбия» түшүнүгүнүн максатына, мазмунуна болгон илимий-практикалык көз караштардын өзгөрүп жаткандыгын баса белгилеп, «адам баласынын коомдук инсан катары калыптанышы жалаң гана атайын багытталган (окутуу, тарбия, билим берүү) шарттардын таасири астында жүрбөстөн, ошол инсандын өздүк табигый мүмкүнчүлүктөрүн ачууга багытталган өздүк иш-аракетине, коомго карай ыңгайланышына (социалдашуусуна) жараша болот» (10.7 б.) - деп эсептейт. Азыркы кезде «тарбия инсанды түздөн-түз өзгөртүүчү күч катары каралбастан, ал адам баласынын турмуштук, коомдук социалдашуусундагы, коомдук тажрыйбаны өздөштүрүүсүндөгү жардамчы, көмөкчү, жандоочу каражат катары кызмат кылат» (10.8 б.) «... адам баласынын инсан катары калыптанышы бири-бири менен тыгыз байланышта турган үч фактордун-социалдашуунун, тарбиянын жана өзүн-өзү тарбиялоонун таасири ас-тында ишке ашарынан кабар берет» (10.8 б.) – дейт.

Жогоруда аталган Н.А.Асипованын окуу китебинде социалдашуу процессинин мазмуну, факторлору, каражаттары, социалдашуу институттары, социалдашуунун каналдары ж.б. өзгө-

чөлүктөрү теориялык негизде ачып берилгени менен кыргыз элинин социалдашуу процессинин улуттук өзгөчөлүгү, социалдаштыруу салттары жана анын инсанды калыптандыруудагы ролу, өзгөчөлүктөрү ж.б. социалдаштыруунун мүмкүнчүлүктөрү каралган эмес. Мына ошондуктан социалдашуу салттары жана анын азыркы кезде өзгөрүүлөргө учура-шынын себептерин, шарттарын атайын изилдөөгө алуу зарыл болуп саналат.

Кыргыз элинин социалдашуу салттарын атайын изилдөө келечекте аткарылуучу илимий иштерден болуп саналат. Себеби азыркы глобализация шартында элдин социалдашуу процессин кандай өзгөчөлүктөргө ээ болуп жаткандыгы жана элибиздин социалдашуу салты кандай өзгөрүүлөргө учурап жатышы жана аны азыркы шартка жараша ылайыктап колдонуу маселелери педагогикалык өңүттөн атайын изилдөөгө алуу өсүп келе жаткан жаш муундарды заман талабына ылайык келген инсандар катары калыптандырууга жетишип, коомдо жүз берип жаткан көйгөйлүү маселелерден арылууга жетишебиз.

Кыргыз элинин тарбия салтына, үй-бүлөсүнө байланыштуу аткарылган тарыхый, этнологиялык, философиялык, социологиялык ж.б.

изилдөөлөрдө да кыргыздардын социалдашуу маселелеринин айрым өңүттөрү ачып берилген. Ал жөнүндө атайын сөз кылуу туура болот.

Адабияттар:

1. Подласый И.П. Педагогика: Новый курс: Учеб. для студ. высш. учебных заведений: В 2 кн.- М.: Гуманит. Изд.центр ВЛАДОС, 2002 – Кн.1: Общие основы. Процесс обучения.– 576 с.
2. Мурзаев М.С. Психологиялык терминдердин кыскача түшүндүрмө сөздүгү. Ош 2006, 71 с.
3. Андреева Г.М. Социалдык психология – Ош, 2003 – 368 б.
4. Андреева Г.М. Социальная психология – М.:Изд МГУ, 1988.
5. Гликман И.З. Воспитание или формирование? Педагогика. №5 2000.
6. Краевский В.В. Воспитание или образование? Педагогика № 3, 2001. с. 3-10.
7. Мардахаев Л.В. Социализация человека как социально-педагогический процесс./Педагогическое образование и наука. 2009, № 4. С.20-25.
8. Тунгатарова Н.К. Бала бакчанын 6-7-жаштагы балдарын кыргыздын улуттук каада-салттары аркылуу социалдаштыруу. Дисс. канд.пед.наук. Б.: 2008. 138 с.
9. Муратов А., Чынгыз Айтматов – жазуучу-этнопедагог.-Б.:2006 –204 б.
10. Асипова Н.А. Социалдык тарбия / - Б.: КТМУ, 2004. -185 б.

Рецензент: к.пед.н., профессор Турдугулов А.